

חינוך מצוה טז אות ד). וכן הדין בעצם שהיה בה מוח והוציאו מתוכה, שמוותר לשוברה (משנה למלך קרבן פסח י, ב). ויש שסובר, שהדין שעצם שהיה עליה בשר או שהיה בתוכה מוח, אסור לשוברה, תלוי האם בעצם שהיתה לה שעת הכושר ואחר כך נפסלה יש איסור שבירת עצם, שלדעת הסוברים שיש בה איסור שבירת עצם, כיון שהיה בה מתחילה דין אכילה [שכל שהציווי 'בבית אחד יאכל' (שמות יב, מז) התקיים בו שעה אחת, יש בו גם איסור 'ועצם לא תשברו בו' (שם)], אף שעכשיו אין עליה בשר או בתוכה מוח, הואיל והיה בה מתחילה דין אכילה, אסור לשוברה. ולדעת הסוברים שאין בה איסור שבירת עצם, כיון שעכשיו אין בה דין אכילה, אף עצם שאין עליה בשר או שאין בתוכה מוח, הואיל ועכשיו אין בה דין אכילה, מותר לשוברה. וקושיית הגמ' כאן היא, שכיון שרבי יוחנן ורבי לקיש נחלקו לפי דעת רבי, ומעמידים את כל הברייתות כרבי (ראה תוס' לעיל פד, ב ד"ה איתמר, ובבאורנו שם ד"ה רבי יוחנן, וד"ה אלא), נמצא שרבי סובר שעצם שהיתה לה שעת הכושר ונפסלה אין בה איסור שבירת עצם, ולפי זה, גם בעצם שאין עליה בשר, אין איסור שבירת עצם, ואם כן קשה, שיקלוף עד העצם וישבור (אור שמח שם).

■ להלכה, אבר שהיה עליו כזית בשר וישר את העצם שלא במקום הבשר, חייב [כדעת רבי יוחנן] (רמב"ם קרבן פסח י, ג).

חד אמר מפני חשדי כהונה - מפני אותם כהנים שחשודים לפגל במזיד קרבן של השונא שלהם ולפסולו [ולטעון שפיגלו בשוגג ופטורים מתשלומין], גזרו שהנוגע בפיגול צריך להטביל את ידיו, ומתוך כך ימנעו מלעשות כן, כדי שלא יצטרכו לטרוח ולהטביל את ידיהם (רש"י כאן, ולקמן קא, א ד"ה משום חשדי, בפי ראשון, וראה לקמן שם שפירש באופן נוסף, וברשב"ם שם דחה פירושו). ויש שפירש, שכדי שלא יחשדו בכהן שנגע בפיגול, שרצה לאוכלו באיסור, גזרו עליו טומאה, ומתוך כך לא יגעו בו כלל ולא יבואו לידי חשד (רבנו חננאל; ערוך ערך חשד, בפי ראשון. והוסיף, שבותר לא שייך טעם זה שיחשדו בו שרצה לאוכלו, שאילו כן, לא היה ממתין עד שיאסר משום נותר).

חד אמר מפני עצלי כהונה - מפני הכהנים שמתעצלים באכילת קדשים, גזרו שהנותר יטמא את הנוגע בו, ומתוך כך יזדרזו באכילת הקרבן (רש"י). וראה רבנו חננאל וערוך ערך חשד). וכן, מפני ישראל שמתעצלים באכילת קדשים קלים שמוותרים להם באכילה (רשב"ם לקמן קא, א ד"ה משום עצלי).

איבעיא להו יוצא נדר רבן טומאה או לא - וספק זה אינו רק בפסול יוצא, אלא גם בשאר פסולי המוקדשין (ח' הגר"ז זכחים טז, א).

האוקלו הרי זה בלא תעשה, שנלמד (לעיל כד, א) מהפסוק (שמות כט, לד) 'לא יאכל כי קדש הוא', שכל קרבן פסול אסור באכילה (רש"י). ועוד יש לפרש, שנלמד (מכות יח, א) מהפסוק (שם כב, ל) 'ובשר בשדה טרפה' וגו', שבשר שיצא חוץ למחיצתו דינו כטרפה ואסור באכילה (רש"י לקמן צה, א ד"ה לא תוציא; וכן משמע מהרמב"ם קרבן פסח ט, ב, ראה סכף משנה שם. וראה מנחת חינוך מצוה טו אות יד).

■ **תיקו.** להלכה, הפיגול והנותר מטמאים את הידיים בכביצה (רמב"ם שאר אבות הטומאות ח, ג). בשר קודש שיצא חוץ למחיצתו, הרי זה ספק האם הוא טמא ומטמא את הידיים, לפיכך הבשר טמא מספק, והידיים טהורות, שספק טומאת הידיים טהור. ובשר פסח שיצא חוץ לבית, הבשר עצמו טהור, שבני חבורה זריצין הן (רמב"ם שם, ה, ע"פ צ"ח. וראה משנה למלך שם).

ומה אני מקיים ואכלו את הבשר בלילה הזה בבשר שעל גבי העצם - ואף שאפשר לקיים את הפסוק על אכילת בשר שבתוך העצם, על ידי שיניח גחלת על העצם ויעשה בה חור ויוציא דרכו את המוח [בלי לשבור את העצם], מכל מקום כיון שיש חשש שהעצם תתבקע ויבוא לידי תקלה, לא מסתבר שהצריכו הכתוב לעשות כן (רש"י). והיינו, שאף שחשש זה הוא חשש רחוק ואינו מדאורייתא, מכל מקום לא מסתבר שהתורה תצוה לעשות מצוה כזו כשאדם אחד עשוי בודאי לבוא על ידה לעבירה של שבירת עצם [לקח טוב (לר"י ענגיל) ח, יב, במסקנתו. וראה בבאורנו לעיל פד, ב ד"ה אבי].

ואל תתמה שהרי יבא עשה וכו', של אכילת הפסח (רש"י כאן ד"ה והתניא, ובזבחים צז, ב ד"ה נית). ואף שיכול לקיים את העשה באכילת בשר שעל גבי העצם, מכל מקום מקיים עשה באכילת כל כזית וכזית מבשר הפסח, ואף שאכל כזית מבשר שעל גבי העצם, מקיים עשה גם מבשר המוח (ע"פ שאגת אריה צו). ויש שסובר, שהעשה של אכילת פסח הוא רק באכילת כזית אחד, וכוונת הגמ' שבאופן שונמו הרבה אנשים על הפסח, ואין בו כזית לכל אחד אלא יחד עם המוח, נאמר שהעשה של אכילת פסח ידחה את הלא תעשה (מנחת חינוך מצוה קלד אות ב. וראה בבאורנו לעיל פג, ב ד"ה לא נצרכא). ויש שפירש לדעה זו שהעשה אינו מתקיים אלא בכזית אחד, שכוונת הגמ' אינה לעשה של אכילת פסח, אלא לעשה הכללי של אכילת קדשים, שגדרו שהקרבן יאכל, והוא בכל בשר הקרבן (ח' הגר"ז זכחים שם, בדעת תוס' שם ד"ה ואחד. וראה דבר שמואל).

ואין לומר שהטעם שאין אומרים כאן עשה דוחה לא תעשה הוא משום ש'אפשר לקיים את שניהם', שאפשר להניח גחלת על גבי העצם ולעשות בה חור ולהוציא דרכו את המוח [בלי לעבור על הלאו של שבירת עצם], משום שיש לחשוש שהאש תשרוף מקצת מהמוח, ונמצא שלא יוכל לקיים את העשה [לדעת רבא (לעיל פד, ב) שהחשש בהנחת גחלת הוא שמא האש תשרוף מהמוח, אבל לאבי שסובר שהחשש בהנחת גחלת הוא שמא האש תגרום לבקיעת העצם, ונחשב ששובר את העצם בידיים, אכן נחשב 'אפשר לקיים שניהם', שכיון שאינו ודאי שהעצם תתבקע על ידי הנחת הגחלת, אינו נחשב שבהנחתה עובר על הלאו של שבירת עצם] (תוס' ד"ה כשהוא, ומהרש"א בדעתם. וראה בהגהות הב"ח פ' נוסף).

ואף שעבירת הלאו של שבירת העצם היא לפני קיום העשה של אכילת הקרבן, ואין עשה דוחה לא תעשה אלא אם בזמן עקירת הלאו מקיים את העשה, כיון שאי אפשר לקיים את העשה של אכילת המוח בלא שבירת העצם, לכן השבירה נחשבת כ'הכשר מצוה' וכגוף המצוה וכנעשה יחידיו, ודוחה את הלאו (ע"פ פסקי תוס' זבחים אות סט, וטורי אבן חגייה ב, ב, בדעתם. וראה תוס' כאן ובזבחים שם שהניחו בקושיא). ויש שפירש, שאין כוונת הגמ' לדון 'עשה דוחה לא תעשה', אלא שכיון שאי אפשר לקיים שני מקראות אלו, לאכול את כל הפסח, וגם שלא לשבור בו עצם, בהכרח שאחד מהמקראות אינו בדוקא, והואיל ובכל מקום מצונו שהעשה חמור מהלאו, גם כאן יש לנו לומר שהלאו נאמר רק בעצם שאין בה מוח, אבל עצם שיש בה מוח, אין איסור לשוברה כדי לקיים את העשה ולאכול את המוח (תוס' ומהרש"א משאנץ).

נקלוף ביה פורתא ונתבירה - ומכאן, שעצם שאין עליה כזית בשר, אף שהיה עליה מתחילה, אין בה איסור שבירת עצם (מנחת